

Randevú. Bencsik István kiállítása a Pécsi Galériában

2014. október 17 – november 23.

Bencsik Istvánnak komoly szerepe volt abban, hogy Pécs mai plasztikai kultúrájában a magyar szobrászat megújulásának olyan csapásait járjuk be, amelyeken egy új esztétikai rendszer, az anyag-, és technikafelfogás igen összetett, ámde barátságosan befogadható, fogalmilag és emocionálisan is hozzáférhető jelvilágként jelenti magát. Bencsiket ebben a folyamatban mesterként pozicionálja mai környezete. Pécs sokak által sokszor hangoztatott „élhető” voltát - nem túl számos egyéb szempont mellett - talán hosszú ideig az is garantálta, hogy eredeti gondolkodású, bátor és tevékeny művész értelmisége volt, és, hogy e tény hazai és külföldi referenciák sokaságának tudott alapjául szolgálni. Hogy nem feltétlenül kellett mindenben „felfelé” igazodnia, mert provinciális státusza leginkább csak földrajzi és nem szellemi értelemben volt emlegethető. A hazai kulturális tablón Pécs fent van, és ennek a pozíciónak a folyamatos újra-megerősítésében Bencsik István művészet-, és intézményszervező szerepe, alkotóművészi mivolta mindmáig döntő hatással van.

Van-e, lehet-e messzebbre tekintő vágya a szobrásznak, mint amikor egy közösség életének mindennapi helyszínein tartós jeleket helyezhet el szemérmes önfelméréseinek szemérmelenséggel elegyes felismeréseiről? *Randevú?* A kiállítás címe csak első hallásra talányos. Sokjelentésű érzelmekkel érintett aktusként jelöli a találkozás esetleges tényét. Az egymás iránt nem érdektelenül érdeklődő férfi és nő közeledésének számos további, eldöntetlen fordulatára utaló szó, - *randevú* - ugyanakkor alkalmat ad arra is, hogy egy anyagokat és más érzéki minőségeket fürkésző mesterember, a szobrász megjelenítse magát és az anyagával bekövetkező együttlét idejét, atmoszféráját, egy időben egyeztetett cselekményt, majd annak következményeit. A tömegekkel, a pigmentekkel, a léptékekkel és a modellel való együttműködés fejleményeit. A felfedezést, amire rálel, a felismerést, amit üzenetként rábíz. Férfi lévén, a nő iránti elementáris érdeklődés árnyalatait ugyancsak. Ott van a címben a közösséggel-közönséggel találkozás kiszámíthatatlansága. Amelyből – ha bekövetkezik - nem kizárható a megbocsátó, de a rideg elutasítás esélye. Mint ahogyan az elfogadásé sem. Van a címben a futólagos jelentéstani áttekintés alapján is némi melankólia. De miért is ne lenne, ha nyilvánvalóan ismert, hogy egy 1931-ben született férfi tekint hús-vér mivoltában tökéletes formáltságú modelljére?

A Príma-, és Kossuth-díjas Bencsik Istvántól Pécssett az északi várak és a Jókai köz érdekes geometriájú utcaterében, a Tettyén, és máshol is láthatók a városi terekkel és ligetekkel szervessé érett szobrok. De tény az is, hogy Bencsik Istvánnak csak 1994-ben, azután 2010-ben volt Pécssett tárlata. Ezúttal, tehát 2014 novemberében a Pécsi Galériában mutatta be *Randevú* címmel új szobrait. Egy nőalak változatos izgalmakkal telített testtájainak geometriai mintákba metszett gipszöntvényei láthatók itt, kék, zöld, bíbor, vörös, rózsaszínű és lila pigmentekkel színezve. Összetett, nehezen kiszálazható érzéki élmények és értelmek tömör foglalata a fragmentumnak tetsző, közép méretű színes szobrok mustrája. Most kiállított munkái a torzó legújabb kori változataival az emberi ítéletalkotás képességének, a teljességről szóló tudásnak metaforikus értékű korlátozottságát érzékeltetik. A művésznek ebbe való beletörődése lesz immár az örömforrás és a „gúzsba kötöttség” felismerése a lehetősége. Paul Valéry mondja: „A legnagyobb szigorúság szüli meg számomra a legnagyobb szabadságot...”

A bemutatott művek a jól ismert műhely stílusfordulatait tökéletes jelentéstani világossággal játsszák újra, miközben az anyag és a felület, a megjelenés színekkel is fedett forma-arabeszkjei valami egészen szokatlanul is kacérkodnak. A változás a szobrászati kutatás természetes velejárója, Bencsik életművében kitartó és kiszámítható könyörtelenséggel következett mindaddig be időről időre. Ragaszkodott a kőhöz, annak tömör feszességéhez, a zártságához és a plasztikai meglepetések mértéktartó adagolásához. Most pedig megjelenik a bársonyos, erős szaturációjú hideg és meleg szín, a festett szobor eszméje, a kisszobrok sorozatként történő elrendezése, a szinte filmként tételezett létrehozási folyamat térbeli installációja. Megjelenik a test-lenyomat, a maga kérélménytelenséggel, árnyalatnyi jelentőségű és természetes történéseivel. És miközben árasztják magukból a munkák az élet szeretetének apró élménymozaikokból szerveződő üzeneteit, nem tetszenek olyanoknak, mint amelyekben alkotójuk feladná korábbi kutatásainak egynémely eredményét. Elvárható ezért a mostani színes szobroktól is természetesen az idős kortól általában számon kért integritás. Az emelkedettség nem feltétlenül. Elvárható a technikai perfekció, a hozzá méltó tömörség. De megbocsáthatatlan most is a kellemessé stilizált mellébeszélés. Bencsiket ezúttal sem hagyta el az arányérzéke.

Hagyományos értelemben is jól „olvasható” műtípust teremtett. Az utóbbi négy évtizedben a torzó-fogalom olyan változatát dolgozta ki, amelyben az ember számára feltárhatatlan természet végtelen és zabolátlan rendszereinek egymás melletti és egymást kioltó modelljei leegyszerűsödtek. Az organikus természetű világegyetemre vetett háló, amit az ész konstruál és feszít ki az emberi tapasztalat legszélsőbb, megfogható sarokpontjai között, racionális rendszer. Működésének garanciáit számszerű megfelelések, arányok, azok ismétlődései, térbe ágyazott kötései jelentik. A prométheuszi álláspont szerint jelölt ki Bencsik irányokat, a káosz - pontosan mérhető kiterjedéseket nélkülöző, mindent viszonylagossá tevő - közegében. Érzéki egyszerűség jellemzi ezt az okoskodást és ez megmaradt az új ciklus, a *Randevú* darabjaiban. Ugyanakkor a változást valami csúcsra járatott tisztaság és egyértelműség igény jellemzi, amely eredményeit tekintve mégis messze távolodik klasszikus rokonságától. A gipszöntés érzéki közvetlenségéből következő plasztikai eredmények nem kísérelhetik meg a versenyt a kő és az abban megvalósítható lépték, anyag, monumentális méretezés hatásaival. Az „én” feletti erők és kapacitások megkísértésével. A közepméretű szoborsorozat beéri az érzelmekkel telített öröm, érzéki jólesés közvetítésével. A korábbi monumentális kőszobrokban megjelenített „törvény” érzékeltetésével szemben itt mindegyik darabban az „élet” adott pillanatához tapadó, vágyakozással, csodálattal színeződő élmény jelenik meg szó szerint vett törékenységgel.

Ez, az itt felidéződő klasszicitás az eszményi arányok, az élő női test szépséges titkokkal teli zugaival egyszerre ébreszt nyugtalanságot. A törvény kereséséből a rész és egész, a teljesség és töredékesség ellentétpárja maradt. Több ok miatt is játéknak tekinthetjük a plasztikai érvelésnek ezt a módját. A pihés combtöből kifűrészelt fragmentum rózsaszínű gipsz-tömegében a tökéletesség emberi mértékek (divatok) szerint megragadható mintája ugyan ott található, de mégsem mérhető össze semmivel, ami a korlátozott emberi tapasztaláson kívül esik. A töredék lét szépséges tökéletlensége és kiegészüléseinek bármely irányban ugyanilyen

reménytelenül töredékes esélyei töltik fel minden bizannyal Bencsik munkáinak szemléje során a néző elméjét.

Módszereiből adódó következmény, hogy kiállított művei az egyetlen és oszthatatlan „egészről” elkülönült, annak lehetséges kapcsolataitól megtisztított mozaikként hatnak. Sérült egységet jelenítenek meg formáikkal és evvel felelős gondolati manőverekre sarkallnak. A részek önértékű és többször kifejezetten naturális szépsége valójában kirekesztő és korlátozó értelmű. Némán árasztja magából a nagyralátó és emelkedett program kétségbe ejtően elvont imperatívuszát: keresd a teljességet! Közben persze érett fővel, érzelmek és metafizikai természetű ösztönzések felett frivolan uralkodó elmével tudjuk: a teljesség az egyén számára tapasztalati úton sohasem tárulhat fel. Mintha tárgyi valóságként az emberi érzék számára egyáltalán nem lehetne megjeleníthető. A Pécsen kiállított munkák hangsúlyai szerint alkotójuk nem a fragmentumból indul, hanem a töredékbe, torzóba tér meg. Szobrainak természetes eredete a reális test és helyzet. Nem tagadja ugyan, hogy az „egész, a minden” kétségbeejtő komplexitásával szemben fogyatékos a fegyvertára. De azt sem, hogy e csekély esély mégiscsak a saját világ, a saját egyetlen és valódi élet, amelyben minden bánata és öröme rejtőzik, vagy tárulhat fel. Számára a kevés vonallal megrajzolt keretrendszerek „befoglalói” a világ, a keret maga pedig mindazon határ, amelyen túl elvesz a biztonsága, amelyen túl már az uralkodik gondolatain és cselekvőkészségén, amin annak ismeretlensége miatt ő maga úrrá sohasem lehet. A "konceptió" vagy kifejező plasztikai játék, művészi "rejtjelezés" közvetlenül nem összetevői műveinek. Klasszicizáló kimértség vezeti kreatív mozdulatait, arányainak, formátumainak és metszésrendszereinek keresettségében tisztán mutatkoznak vonzalmai a testi viszonyok egyensúlya és egyensúlyzavarai iránt.

A töredék-szépség és melankólia férfias dokumentumait hozta létre Bencsik ebben az új szoborsorozatban. Hasábokra és más, legtöbbször szabálytalan alakzatokra metszi szét a szobrait, a metszésvonalak szigorúak. A módszer következetes, a láttatásnak, a felidézésnek itt látott változatai hidegfejű számításon alapszanak. A tökéletes, és érzéki elevenességgel adott testen metszéseket ejt. Magabiztos. Az „egészet” a néző sohasem látja, és meglehet, hogy a részletekből soha nem lesz képes az „egészet” megszerkeszteni. Az "egész" jelentősége Bencsik most kiállított műveiben egyenértékű a részletekkel. Beérjük ugyan velük, de nem mondhatjuk, hogy kíván(csi)ságunk e tény felismerése után még szomjasabban és még reménytelenebbül ne irányulna a részleteknél többre, a nagy "Egységre".

Aknai Tamás